

ПРОБЛЕМИ ВИСВІТЛЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ В КОНТЕКСТІ ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНОГО ЗНАННЯ

Луценко О. А.

*канд. філос. н., доцент кафедри соціальної педагогіки
і гендерних студій*

Приходько Г. В.

*аспірантка кафедри педагогіки
Сумського державного педагогічного університету
імені А. С. Макаренка*

Поняття «соціалізація» дедалі активніше використовується як наукова категорія представниками різних галузей наук. Виключно важливими для розуміння проблем соціалізації особистості є міждисциплінарні дослідження з використанням евристичних можливостей категорії «гендеру».

Найбільш оптимальне визначення гендерної соціалізації, на наш погляд, було сформульоване І. Кльоциною: процес засвоєння особистістю соціальної ролі, яка визначена для неї суспільством із моменту народження, у залежності від того чоловік це чи жінка [1, 5]. Дотримуючись власне гендерного підходу, дослідниця наголошує на соціальних ролях як взірцях поведінки чоловіка і жінки, в основі яких – традиційні очікування, пов'язані зі статтю.

На разі, у науковому просторі представлено соціологічні, психологічні, педагогічні роботи, у яких висвітлено процес гендерної соціалізації особистості. Сучасні дослідники, у своїй більшості, наголошують на вивченні ними процесів інтегрування особистості в суспільство з позиції гендерного підходу, що засвідчує ступінь їх розвиненості, потенційної теоретичної глибини та практичного значення.

Однак, аналіз частини наукових напрацювань, зокрема й історико-педагогічних, виявляє певну кризу в розробці теорії та методології гендерних досліджень, зокрема, наявність непослідовності щодо використання у них гендерної термінології.

Ознакою цього вважаємо ототожнення категорій статево-рольової та гендерної соціалізації, що призводить до різних дослідницьких підходів з висвітлення соціалізації особистості у науковому дискурсі, а саме перехід на позицію статево-рольового підходу.

Зазначимо, в межах статево-рольового підходу розуміння гендерної соціалізації повністю або частково збігається з процесом засвоєння особистістю традиційних суспільних норм, установок, зразків поведінки притаманних чоловічій або жіночій статі.

Підтвердженням цього, на наш погляд, слугують сучасні теоретичні розробки в сфері історико-педагогічного знання [2; 3], які демонструють певну непослідовність у викладенні матеріалу з проблем гендерної соціалізації особистості.

З одного боку, дослідники визнають факт закріплення у педагогічному минулому норм та правил соціальної поведінки у вигляді рольових експектацій, тобто нормативних вимог до виконання соціальних ролей. Проте, з іншого – продовжують залишатися в межах традиційного розуміння проблем статі як біологічної категорії.

Яскравим прикладом цього є спроби висвітлення процесу гендерної соціалізації як такого, що «...сприяє засвоєнню представниками слабкої половини людства своєї соціальної ролі» [3]. Дані трактування є свідченням того, що науковці певною мірою дотримуються переконання про стать як визначальну детермінанту соціальної ролі і психологічних характеристик поведінки, тому відповідні дослідження маємо вважати ознакою статево-рольового, а не гендерного підходу.

Такі дослідники акцентують увагу саме на необхідності засвоєння соціальних ролей чоловіків і жінок, що докорінно суперечить принципово іншій стратегії соціалізації на підставі гендерного підходу в освіті, яка проголошує гуманізацію педагогічної взаємодії в контексті егалітарності, виховання гендерної (статевої) рівності і подолання стереотипів [4, 192].

Отже, суттєвою проблемою в педагогіці, на наш погляд, стало одночасне використання поняття гендерної соціалізації по відношенню до процесів засвоєння індивідом як традиційних (визначених суспільством), так і нових (народжених у зв'язку із соціокультурними змінами) гендерних ролей, норм, ідеалів, що відтворюються на індивідуально-суспільному рівні.

Так, сучасні дослідження історико-педагогічних процесів здійснюються через призму понять «гендерна соціалізація, гендерне виховання, гендерна взаємодія, гендерні стосунки, міжстатеві стосунки» [5]. Притому гендерний категоріальний апарат, зокрема поняття «гендерна соціалізація» прикладається до статевого й сексуального виховання минулих сторіч.

З огляду на сказане, виникають сумніви щодо доцільності уживання дослідниками гендерної термінології при висвітленні проблем освіти і виховання у суспільному житті та вітчизняній педагогіці Х – поч. 90-х рр. ХХ століття. Суперечливим це виглядає на фоні одночасного використання в педагогічних дослідженнях понять «гендерне виховання і гендерна культура» в другому контексті, а саме в наукових текстах щодо формування гендерної культури, нових гендерних стандартів освіти і відмови від дискримінації стереотипного мислення.

Отже, у сучасному науковому знанні існують певні проблеми щодо висвітлення гендерної соціалізації особистості, які можна пояснити недостатньо послідовним, іноді невиправданим уживанням гендерної термінології та невизначеністю дослідників щодо методологічних підходів в розумінні окреслених процесів. Це свідчить про наявність певної кризи в розробці теорії та методології гендерних досліджень.

Більша відповідність категоріального апарату методології гендерного підходу дозволить зняти проблеми методологічного рівня і в подальшому сформулювати наукові вектори оптимізації досліджень статі в історії педагогіки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Клёцина И. С. Гендерная социализация: [Учебное пособие] / И. С. Клёцина. – СПб., 1998. – 92 с.
2. Кашуба Н. Гендерний аналіз традиційного українського суспільства [Електронний ресурс] / Н. Кашуба // Вісник «Соціогуманітарні проблеми людини». – 2005. – № 1 : Режим доступу до журналу : <http://znc.com.ua/ukr/publ/periodic/shpp/2005/1/p017.php>.
3. Слюсаренко Н. В. Праця як засіб гендерної соціалізації дівчат: від витоків до сьогодення / Н. В. Слюсаренко // Збірник наукових праць. Педагогічний альманах. Випуск 2. – Херсон: РПО, 2007. – С. 223-240.
4. Штылева Л. В. Фактор пола в образовании: гендерный подход и анализ / Л. В. Штылева. – М.: ПЕР СЭ, 2008. – 316 с.
5. Кравець В. П. Історія гендерної педагогіки : [Навчальний посібник] / В.П. Кравець. – Тернопіль: Джура, 2005. – 440 с.